

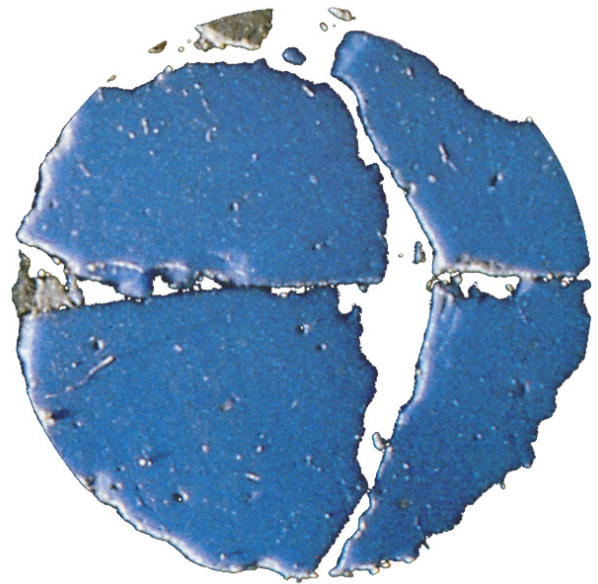
weet & durf

*De logica is weliswaar onverbiddelijk,
maar een mens, die leven wil, weerstaat zij niet.*
Franz Kafka

Filosofie in Duitsland
Berlijn, 20 - 25 Mei 2012

www.weetendurf.nl

**Duitse filosofie:
idealisme, pessimisme
en herbegin**

Berlin 20 - 25 Mei 2012

**Jaap Gruppelaar
&
Paul Juffermans**

www.weetendurf.nl

J.Gruppelaar@kpnplanet.nl

[0570-545245/644364](tel:0570-545245/644364)

Duitse filosofie: idealisme, pessimisme en herbegin

Berlijn, 20 - 25 Mei 2012

Jaap Gruppelaar & Paul Juffermans

Duitsland, tot in de 19e eeuw een conglomeraat van enkele grote en veel kleine staten (en stadstaten), is een laatkomer in het Europese statenstelsel (vgl. Helmut Plessners '*Die verspätete Nation*'). Otto von Bismarck, van 1862 tot 1890 minister-president van Pruisen, was de architect van de Duitse éénwording of moeten we zeggen 'de pruisificatie van de Duitse landen'. Pruisen, met als hoofdstad Berlijn, was immers al in de 18e eeuw onder leiding van Frederik de Grote ('Der alte Fritz') een Europese grootmacht geworden. Over deze Frederik, vriend van de Muzen, voorstander van religieuze verdraagzaamheid, is in 2012 veel te doen: zijn 300ste geboortjaar wordt herdacht. Maar Pruisen bestaat niet meer, is na de oorlog door de geallieerden opgeheven. Berlijn bestond bijna niet meer, was in 1945 een verwoeste stad, een bezette en verdeelde stad bovendien (*Stunde Null!*).

Inmiddels is Berlijn de hoofdstad van het als Bondsrepubliek verenigde Duitsland en is de Bondsrepubliek een prominente democratie in Europa. Maar Berlijn blijft een stad met veel pijn: plaats van herinnering aan de slachtoffers van machtsfantasie en rassenwaan. Berlijn is ook de plaats van herinnering van Duits leed. Overal geschiedenis - *die* geschiedenis - zichtbaar gebleven, zichtbaar gemaakt. Toch stemt Berlijn niet somber. Integendeel. Berlijn is losjes, de mensen zijn vriendelijk, het verkeer is rustig. Het is er gezellig, in de cafés en restaurants hoor je alle talen. Berlijn is vol jeugd en kinderen: een stad met toekomst.

Het is de bedoeling in deze cursus de specifieke ontwikkelingsgang van de Duitse filosofie te schetsen vanaf de tijd van het Duitse Idealisme en de Romantiek. Wij doen dat tegen de achtergrond van Duitslands geschiedenis: de late staatsvorming, het overrompelende economische succes vanaf de tweede helft van 19^e eeuw, de eerste wereldoorlog en het revanchisme, de tweede wereldoorlog en het morele failliet, de noodzaak om van grond af aan

graffiti

Karneval der Kulturen

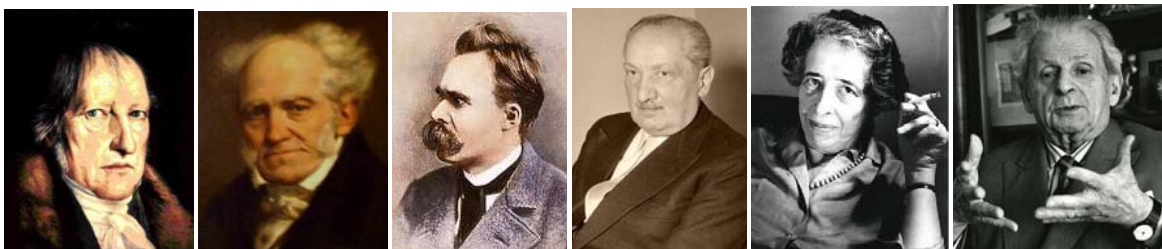

graffiti

opnieuw te beginnen, de binding aan het Westen en de Europese integratie. Deze Duitse geschiedenis tot 1945 is volgens sommigen in Europees perspectief een verhaal apart, zo eigenaardig dat zij spreken van een '*Sonderweg in die Moderne*'. Die eigenaardige geschiedenis heeft grote invloed gehad op de Duitse cultuur (*Kultur*), vooral ook op het cultuurbegrip. *Kultur* werd een met veel hoop en wanhoop beladen begrip. De Duitse filosofie werd bij uitstek de woordvoerder van deze *Kultur* en dus klankbord van hoop en wanhoop. Wij volgen de Duitse filosofie in zijn conjunctuur van sterk optimisme en pessimisme.

Wij beginnen met de hooggespannen verwachtingen van de filosofie: het Duitse Idealisme en de Romantiek. Daarbij gaat speciale aandacht uit naar de pantheïsme- of atheïsmestrijd en de Spinoza-receptie bij Hegel (1770-1831). Vervolgens is de afrekening met Hegel aan de orde (de zgn. 'drooglegging' van het Duitse Idealisme) en de opkomst van een breed en diep cultuurpessimisme. Ook gaan wij in op de politieke aspecten en implicaties van dit cultuurpessimisme en op de bizarre en agressieve mengelingen van modernisme en conservatisme die rond de eerste wereldoorlog ontstaan ('*reactionnary modernism*'). Aan de hand van Schopenhauer (1788-1860) en Nietzsche (1844-1900) bespreken wij de 19^e eeuwse furore van de wilfilosofie. De 'negativiteit' van Schopenhauers wilskoncept plaatsen wij tegenover de 'positiviteit' van Nietzsches wilskoncept. Hoe kunnen we dit contrast filosofisch duiden? Vervolgens komt Heideggers (1889-1976) kritiek op en alternatief voor 'technische rationaliteit' ter sprake. Heidegger meende de filosofie weer haar voorrangspit te kunnen bezorgen. Hij legde zich erop toe om de geheel eigen thematiek en denkwijze van de filosofie bloot te leggen en formuleerde op grond daarvan een scherpe kritiek op de rationaliteit die zich in de diverse wetenschappen (en in de techniek) manifesteerde. Wij eindigen met Arendt (1906-1975) en Levinas (1906-1995), leerlingen, van joodse komaf, van Heidegger, die zich compromitteerde met het Nazi-regime. Wij bespreken de manier waarop de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog doorwerken in hun politieke en ethische denken. Wij lezen ook enkele teksten waarin zij, ieder op eigen wijze, het totalitarisme in een filosofisch kader plaatsen.

Ter voorbereiding op de cursus krijgt u een syllabus toegestuurd. Het sociale programma speelt zich af in de grote stad Berlijn. Dat programma bestaat uit lunches en diners, wandelingen en fietstochten, museum-, theater-, bioscoop, cafébezoek, *etc.* Deelname aan (onderdelen van) dit programma is voor de liefhebbers. We laten u tijdig weten *was läuft, dreht, spielt, tanz und singt in Berlin*. Uw vondsten en suggesties zijn uiteraard ook welkom. Bij aanvang van de cursus bespreken wij wat er kan en gaan wij na wie wat wil.

Filosofie in Berlijn

De opzet van deze cursus is anders dan gebruikelijk in Frankrijk. De reden is dat wij ook willen profiteren van de stad. We handhaven de bijeenkomsten 's ochtends. Voor de liefhebbers komen we bovendien een middag samen voor tekstlezing en discussie. Ook vrijdagmiddag komen wij bijeen om de cursus inhoudelijk af te sluiten, bij mooi weer op een terras in het nabij gelegen Görlitzer Park. Voor het overige hebben wij een programma in de grote stad Berlijn. Dat programma bestaat uit lunches en diners, wandelingen en fietstochten, museum-, theater-, bioscoop, cafébezoek, *etc.* Deelname aan (onderdelen van) dit programma is *à volonté*. We laten u tijdig weten *was läuft, dreht, spielt, tanz und singt in Berlin*. Uw vondsten en suggesties zijn uiteraard ook welkom. Ik ga er vanuit dat wij voor bepaalde activiteiten telkens groepjes samenstellen. Wie er alleen op uit wil gaat zijn eigen weg. Op zondag en vrijdag dineren we gezamenlijk.

In het oosten komt de zon op

Görlitzer Park

Berlijn: strandleven

Wandelen in Kreuzberg

Overige cursusinformatie

Cursuslocatie

De cursus vindt plaats in het auditorium van *Bildungswerk Kreuzberg*, Cuvrystrasse 34 (030-6179290), nabij Görlitzer Park.

Kosten/Betaling

We brengen slechts de cursuskosten in rekening (kosten voorbereiding, honoraria, zaalhuur, koffie/thee, reader). Alle overige kosten zijn voor eigen rekening. Hierbij merk ik op dat Berlijn zeker geen dure stad is. Je kunt er overal tegen redelijke prijzen eten en drinken, ook de kosten voor logies zijn redelijk. De treinkosten zijn via internet (*Deutsche Bahn*: www.db.de) aanzienlijk lager (retour ong. €80). Uitgaande van 20 deelnemers kost deelname aan de cursus €450. Bij 15 deelnemers gaat de cursus door (à €600, let op méérprijs). Over de betaling krijgt u begin januari nader bericht.

Aanmelding

U kunt zich *tot 1 maart* aanmelden door het aanmeldingsformulier op te sturen naar: J. Gruppelaar, Van Twickelostraat 7, 7411 SC Deventer of door een e-mail (met aanmeldingsformulier) te sturen naar J.Gruppelaar@kpnplanet.nl. Wij willen echter zo snel mogelijk weten of er *voldoende* belangstelling is, want wij dienen de leslocatie al half januari te reserveren. U krijgt z.s.m. bericht of de cursus doorgang vindt. Wij gaan uit van ± 20 deelnemers. Mocht u vragen hebben, stuur dan een e-mail met uw vraag en telefoonnummer, wij nemen z.s.m. contact met u op.

Bocht in de Spree

Kollwitzplatz

Der Himmel über Berlin

Cursusmateriaal

U krijgt een reader toegestuurd met achtergrondinformatie en teksten van auteurs die worden besproken.

Verblijf

U dient uw verblijf in Berlijn zelf te regelen. In Kreuzberg (en elders in Berlijn) zijn tal van appartementen te huur (zie o.a.: www.123Berlinzimmer.de). Hotelkamers zijn in Kreuzberg, althans in de directe omgeving van de Cuvrystrasse, moeilijker te vinden, maar uiteraard wel elders in Kreuzberg en verderop in de stad (zie o.a.: www.booking.com). Bij het kiezen van uw verblijf dient u te letten op de verbinding naar de cursuslocatie aan de Cuvrystrasse 34 (vlakbij Görlitzer Park). De Cuvrystrasse is goed bereikbaar (ong. 10 minuten lopen) vanaf Görlitzer Bahnhof (of Schlesisches Tor). Indien u graag met de metro reist en niet tegen een keer extra overstappen opziet, is heel Berlijn geschikt als verblijfplaats. Dat is ook het geval indien u besluit voor deze week een fiets te huren. Er wordt veel gefietst in Berlijn. Indien u met de auto naar Berlijn komt, dient u er rekening mee te houden dat Berlijn sinds 1 januari 2008 een milieuzone heeft ingevoerd: alle auto's die het centrum van Berlijn in willen hebben een sticker nodig die rond de €10 kost. Parkeren in de (omgeving van de) Cuvrystrasse kan problematisch zijn.

Overigens

Voltaire, vooruitstrevend als hij was, schreef al eens onderstaande sms naar zijn gastheer Frederik de Grote:

_____ p _____ 6
à _____ !

venez 100

Frederik antwoordde: Ga.

Waar gaat dit over? De goede oplossing is een *Weizenbier* waard!

Duitse filosofie: idealisme, pessimisme en herbegin

Berlijn, 20 - 25 Mei 2012

Sonntag 20 Mai

17.30 - ... Ontvangst, diner - *Café am Ufer*, Paul-Lincke-Ufer 42, U-Bahn Kottbusser Tor

Montag 21 Mai

Hoop

09.00 - 11.00 Paul Juffermans - *Het Duitse Idealisme en Spinoza*

11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Filosofie na Hegel*

15.00 - 17.30 tekstlezing en discussie (voor de liefhebbers)

Dienstag 22 Mai

Wanhoop

09.00 - 11.00 Jaap Gruppelaar - *Cultuurpessimisme als politiek gevaar*

11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Reactionair modernisme*

13.00 - ... middag- en avond programma in overleg (voor de liefhebbers)

Mittwoch 23 Mai

Wil

09.00 - 11.00 Paul Juffermans - *Schopenhauer: wil en onbehagen*

11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *Nietzsche: wil en macht*

13.00 - ... middag- en avond programma in overleg (voor de liefhebbers)

Donnerstag 24 Mai

Het eind en de ommekeer

09.00 - 11.00 Jaap Gruppelaar - *Heidegger: anti-humanisme*

11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *Heidegger: humanisme*

13.00 - ... middag- en avond programma in overleg (voor de liefhebbers)

Freitag 25 Mai

Herbegin

09.00 - 11.00 Paul Juffermans - *Arendt: de wortels van het totalitarisme*

11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *Levinas: de inlijving van de ander*

14.30 - 15.30 Juffermans & Gruppelaar - slotbeschouwingen

16.00 - 17.00 discussie en evaluatie

19.00 diner - *Ristorante Sale e Tabacchi*, Rudi Dutschke-Strasse 25, U-Bahn Kochstrasse

Duitse filosofie: idealisme, pessimisme en herbegin

Berlijn, 20 - 25 Mei 2012

INSCHRIJFFORMULIER (u kunt meerdere personen opgeven)

Naam 1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Adres _____
Postcode _____ Woonplaats _____
Tel. _____
e-mail _____

Ik reis:

- per trein
- per auto
- per auto en wil ... personen meenemen

Ik wil graag:

- met iemand meerijden

Ik wil graag:

- met een andere deelnemer een appartement delen

Ik maak per ommeegaande €250,- over op rekeningnr. 1796572 van Tekst & Uitleg, Deventer, o.v.v. Berlijn.

Datum:

Handtekening:

Opsturen naar:

J. Gruppelaar, Van Twickelostraat 7, 7411 SC Deventer
of per e-mail als attachment naar: J.Gruppelaar@kpnplanet.nl